

Alabalık İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Su Ürünleri Desteklemelerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Kahramanmaraş, Gaziantep ve Şanlıurfa İlleri Örneği

Serhan CANDEMİR*

Doğu Akdeniz Geçit Kuşağı Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Kahramanmaraş

Ö Z

Bu çalışmada Kahramanmaraş, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde alabalık üretimi yapan balıkçılık işletmelerinin su ürünleri desteklemelerine ilişkin yargıları analiz edilmiştir. İllerde toplam 77 adet işletme bulunmakta olup, toplam 21 işletme ile anket çalışması yürütülmüştür. Yetiştiricilerin su ürünleri desteklemeleri ile ilgili yargılarının analizinde çok boyutlu ölçekleme yönteminden yararlanılmıştır. Yetiştiricilerin kültür balıkçılığı deneyimi 14,62 yıl olarak bulunmuştur. Yetiştiricilerin sahip oldukları işletmelerin yıllık kapasitesi ortalama 271,29 ton, ortalama yıllık üretim miktarı ise 152,57 ton olarak belirlenmiştir. İşletmelerin kapasite kullanım oranı %78 olarak hesaplanmıştır. Desteklemelerin kaldırılmasının daha olumlu olacağı, desteklemelerin piyasa dengesini bozduğu ve ihracatta olumsuz etki gösterdiği yönündeki yargılara yetiştiricilerin genel olarak katıldıkları ve yetiştiriciler tarafından benzer şekilde algılandıkları belirlenmiştir. Desteklemeler sayesinde sektörün büyüdüğü ve işletme alt yapısının geliştiği yönündeki yargılara yetiştiricilerin çoğunlukla katılmadıkları tespit edilmiştir. Desteklemeler sayesinde nitelikli personel çalıştırma, üretim miktarının ve balık kalitesinin arttığı yönündeki yargıların da üreticiler tarafından genelde kabul görmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Alabalık, su ürünleri, destekleme, çok boyutlu ölçekleme

MAKALE BİLGİSİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Geliş : 12.07.2020

Düzeltilme : 10.09.2020

Kabul : 16.09.2020

Yayın : 29.04.2021

DOI:10.17216/LimnoFish.768420

* SORUMLU YAZAR

serhan.candemir@tarimormann.gov.tr

Phone : +90 344 237 6020

Structural Characteristics of Trout Enterprises and the Assessment of Their Views on Aquaculture Supports: Cases of Kahramanmaraş, Gaziantep and Şanlıurfa Provinces

Abstract: In this study, the views of the aquaculture enterprises conducting trout production related with aquaculture supports in Kahramanmaraş, Gaziantep and Şanlıurfa provinces were analyzed. Total of 77 enterprises made production in the provinces and surveys were conducted with total of 21 enterprises. It was utilized from multi-dimensional scaling method on the analysis of the conclusions of the producers related with fisheries supports. Average culture fishing experiences of the breeders were found as 14.62 years. Average annual capacity and production amount of the enterprises were determined as 271.29 and 152.57 tons, respectively. Capacity usage ratio was calculated as 78%. It was determined that the producers generally agreed with the conclusions that the remove of the supports would be favorable, and the supports affected the market equilibrium and export negatively and these conclusions were perceived by the producers similarly. It has been determined that the breeders mostly do not agree with the judgments that the sector has grown and the business infrastructure has improved thanks to the supports. Besides, it was determined that the conclusions that qualified personnel staff and the increase of production amount and fish quality by means of the supports were not generally accepted by the producers.

Keywords: Salmon trout, aquaculture, support, multi-dimensional scaling

Alıntılama

Candemir S. 2021. Alabalık İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Su Ürünleri Desteklemelerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Kahramanmaraş, Gaziantep ve Şanlıurfa İlleri Örneği LimnoFish. 7(1): 92-100. doi: 10.17216/LimnoFish.768420

Giriş

Günümüzde artan nüfus, sağlıklı beslenmeye olan ilginin her geçen gün artması ve deniz mahsullerinin sağladığı faydalarla birlikte gerek dünyada gerekse ülkemizde su ürünlerine olan

ilgi ve ihtiyaç sürekli olarak artmaktadır (Boran 2017).

Su ürünleri sektörü ucuz ve kaliteli hayvansal protein sağlaması nedeniyle insan beslenmesinde giderek çok önemli bir konuma gelmiştir. Bu itibarla

1984'den beri ortalama yıllık %11'in üzerindeki büyümeyle, gıda ürünleri arasında en hızlı büyüyen ve gelişen sektör unvanını almıştır (Çavdar 2009).

Türkiye'de su ürünleri sektörü, artan nüfusun beslenme ihtiyacını karşılaması, istihdam sağlaması, ülkemizin hayvansal gıda olarak tek ihracat kalemini oluşturması gibi nedenlerle ekonomi üzerindeki stratejik önemini arttırarak sürdürmektedir (Arslan 2019).

Türkiye, dünyadaki konumu ve üç tarafının denizlerle çevrili bir yarımada olması nedeniyle farklı ekolojik özellikteki 8333 km²'lik bir deniz kıyı şeridinde, doğal göletlerle birlikte, sayıları her gün artan baraj ve göllere sahiptir. Türkiye'de su ürünleri üretimi avcılık ve yetiştiricilik yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Su ürünleri, ülkemiz ekonomisine belirli bir yatırım, bilimsel ve teknik çaba karşılığında sürekli girdi sağlayan, önemli doğal canlı kaynaklardandır. Türkiye birçok denize sahil vermesi ve birçok göl ve göletleri ile su ürünleri bakımından büyük bir potansiyele sahiptir. Deniz ve içsu kaynaklarının toplam yüzey alanı 25 milyon hektar olup, bu değer Türkiye'deki toplam tarım alanlarına yakındır. Bu nedenle balıkçılık kaynaklarının etkin kullanımı büyük önem taşımaktadır (Şahin 2011).

Türkiye'de su ürünleri yetiştiriciliği sektöründe 2018 yılı verilerine göre denizde faaliyet gösteren tesis sayısı 426 adet, iç sularda faaliyet gösteren tesis sayısı 1860 adet, toplamda faaliyet gösteren işletmelerin sayısı ise 2286 adet bu işletmelerin toplam proje kapasiteleri ise 486.786 ton/yıl olarak bildirilmiştir (Anonim 2020).

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, sosyo-ekonomik açıdan önemli olan balıkçılık, ülke kalkınmasına katkısının artırılması amacıyla çeşitli politika araçlarıyla desteklenmektedir. Bu kapsamda alabalık, levrek, çipura ve diğer su ürünlerini üreten işletmelere, yıllara göre farklılık göstermekle birlikte, üretilen balık miktarına göre destekleme ödemesi yapılmaktadır. Bu desteklerin de katkısı ile Türkiye, kültür balıkçılığı üretiminde, dünyada önde gelen ülkeler arasında yerini almıştır. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2016 yılında iç su ve denizde alabalık yetiştiriciliğine 0,75 TL/kg ve çipura-levrek yetiştiriciliği için 0,85 TL/kg destekleme ödemesi yaparken, 2017 yılında çipura levrek yetiştiriciliği için yapılan desteklemeler kaldırılmıştır (Anonim 2020).

Türkiye'de alabalık işletmeleri üzerine bir çok çalışma yapılmış (Soylu 1989; Çetin ve Bilgüven 1991; Zengin ve Tabak 1997; Üstündağ vd. 2000; Kocaman vd. 2002; Bozoğlu vd. 2006; Dağtekin 2008; Aydın ve Sayılı 2009; Emre vd. 2011; Öztürk 2011; Birici vd. 2016) ve yayınlanmıştır. Tarımsal destekler üzerinde birçok çalışma yapılmış olup

(Özçelik ve Özer 2006; Erdal vd. 2013; Çobanoğlu vd. 2017; Aksu ve Dellal 2016; Daldal 2016; Aydın ve Özkan 2017; Semerci ve Çelik 2017; Kızılaslan ve Somak 2019) su ürünleri işletmelerinde uygulanan tarımsal destekleme politikalarına ilişkin çalışmalara rastlanılmamıştır.

Bu çalışmada Kahramanmaraş, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde alabalık üretimi yapan balıkçılık işletmelerinin su ürünleri desteklemelerine ilişkin yargıları analiz edilmiştir. Söz konusu desteklerin tarım işletmelerinin devamlılığı ve su ürünleri üretiminin sürdürülebilirliği üretici yaklaşımı temelinde ele alınmıştır.

Materyal ve Metot

Çalışmanın ana materyalini Kahramanmaraş, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde alabalık işletmeleri ile yapılan anket çalışmaları oluşturmaktadır. Ayrıca, konu ile ilgili yapılan yerli ve yabancı literatürlerden ve istatistiklerden de yararlanılmıştır.

Kahramanmaraş ilinde 2017 yılında 40 adet balıkçılık işletmesinde 2932 ton, Gaziantep ilinde 14 işletmede 2452 ton, Şanlıurfa ilinde 23 işletmede 2450 ton üretim yapılmıştır. Söz konusu illerde toplam 77 adet işletme bulunmakta olup, işletmelerin yaklaşık %30'u ile anket çalışması yürütülmüştür. Toplam 21 işletme ile anket çalışması yapılmıştır.

Elde edilen verilerin analizinde öncelikle ortalama, yüzde gibi basit hesaplama yöntemlerinden ve çapraz tablolardan yararlanılmıştır. Yetiştiricilerin su ürünleri destekleri üzerine yargıları Likert Ölçeği ile belirlenmiş olup, elde edilen veriler bakımından üretici yargılarını arasındaki ilişkiler çok boyutlu ölçekleme analizi ile incelenmiştir.

Çok boyutlu ölçekleme analizinde n nesne ya da birime ait p değişkenle, nesneler arasındaki belirlenen uzaklıklara göre nesnelerin k ($k < n$) boyutlu bir uzayda gösterimi sağlanarak nesneler arasındaki ilişkiler belirlenmektedir. Böylece nesneler arasındaki ilişkiler bilinmese bile aralarındaki uzaklıklar hesaplanabiliyorsa, bu uzaklıklardan yararlanılarak nesneler arasındaki ilişki ortaya çıkarılabilmektedir. Nesneler p boyutlu bir uzayda tanımlandığı için bu orijinal konumlarına yakın fakat daha az boyutlu kavramsal bir uzayda gösterilerek aralarındaki ilişki belirlenebilmektedir (Alpar 2013).

Çok boyutlu ölçekleme analizi, verinin tipine göre metrik ve metrik olmayan olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Metrik metot veri oranlı veya eşit aralıklı ölçek ile elde edilmiş olduğunda, metrik olmayan metot veriler sınıflayıcı veya sıralı ölçek ile elde edilmiş olduğunda kullanılmaktadır. Birimler arası uzaklıkların sıralamasının kullanıldığı metrik olmayan çok boyutlu ölçeklemede, uzaklık değerleri ile tahmini uzaklıklar arasındaki uygunluğun

belirlenmesinde, uzaklık değerleri sıra numaraları temel alınarak Kruskal stress istatistiği hesaplanmaktadır. Metrik olmayan ölçekleme için stress değeri aşağıdaki gibidir (Johnson ve Wichern 1992):

$$Stress = \left(\frac{\sum_{i < j} (d_{ij} - \hat{d}_{ij})^2}{\sum_{i < j} d_{ij}^2} \right)^{1/2}$$

Stress değerlerine ait uyum düzeyleri Tablo 1’de verilmiştir (Özdamar 2013).

Tablo 1. Stress değerlerine ait uyumluluk düzeyleri

Table 1. Compatibility levels of stress values

Stress değeri	Uyumluluk
>0,20	Uyumsuz gösterim
0,10-0,20	Düşük uyum
0,05-0,10	İyi uyum
0,025-0,05	Mükemmel uyum
<0,025	Tam uyum

Bulgular

İşletme Sahibi ile İlgili Bilgiler ve İşletmelerin Yapısı

Yetiştiricilerin ortalama kültür balıkçılığı deneyimi 14,62 yıl olarak bulunmuştur. Yetiştiricilerin sahip oldukları işletmelerin yıllık

Diğer çok değişkenli tekniklerde olduğu gibi R^2 uyum indeksi ile verinin kurulan model ile ne oranda uyum sağladığına bakılmaktadır. 0,60 ve üzeri değerler uygun görülmektedir. Fakat daha yüksek R^2 ile daha iyi uyumsağlanacaktır (Hair vd. 2014).

Yetiştiricilerin su ürünleri desteklemelerine yönelik yargılarını içeren verilere ALSCAL çok boyutlu yöntemi ve veri tipine göre de Öklit modeli uygulanmıştır.

kapasitesi ortalama 271,29 ton, ortalama yıllık üretim miktarı ise 152,57 ton olarak belirlenmiştir. İşletmelerin kapasite kullanım oranı %78 olarak hesaplanmıştır. Bu durum, işletmelerin kapasitelerinin %22’sinin değerlendirilmediği şekilde yorumlanabilir (Tablo 2).

Tablo 2. İşletme sahibi ve işletme ile ilgili bazı istatistikler

Table 2. Some statistics about owner of enterprises and facilities

Tanımlayıcı istatistikler	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart sapma
Kültür balıkçılığı deneyimi (yıl)	2	30	14,62	7,63
İşletme kapasitesi (ton/yıl)	20	950	271,29	314,31
Ortalama yıllık üretim miktarı (ton/yıl)	10	600	152,57	144,53
Kapasite kullanım oranı (%)	0,28	1,72	0,78	0,36

Yetiştiricilerin işletmelerdeki görevleri de çalışma kapsamında belirlenmiş olup, %66,67’sinin işletmenin sahibi, %14,29’unun ise işletme yöneticisi olduğu belirlenmiştir. Yetiştiricilerin %42,86’sının üniversite mezunu, %23,81’inin ise lise mezunu olduğu tespit edilmiştir. Yetiştiricilerin %66,67’sinin balıkçılık dışında herhangi bir gelirlerinin ve balık yetiştiriciliği dışında yatırımlarının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İşletmelerin büyük çoğunluğunun (%71,43) şahıs işletmesi olduğu, %23,81’inin ise Limited şirket olduğu belirlenmiştir. Yetiştiricilerin %61,90’ı balık yetiştiriciliğinde su kaynağı olarak baraj gölü kullandıklarını ve büyük çoğunluğu (%85,71) elle yemleme yaptıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 3).

Araştırma kapsamında, destekten yararlanan işletmelerin desteklere ilişkin görüşleri incelenerek

Tablo 4’te verilmiştir. İşletmeler, desteklerin işletmelerin büyümesi (%61,90), sektörün gelişmesi (%66,67) ve alt yapı geliştirme üzerinde etkisi olmadığını (%61,90) ifade etmektedirler. Benzer şekilde işletmeler desteklerin nitelikli personel çalıştırma (%85,71), balık üretim miktarı (%80,95) ve balık kalitesi (%85,71) üzerinde etkili olmadığını belirtmektedirler. Ayrıca, işletmeler desteklerin piyasa dengesini bozduğunu (%66,67) ve desteklerin kaldırılmasının sektörü olumsuz etkilemeyeceğini (%76,19) ifade etmektedirler. Bununla birlikte işletmelerin %42,86’sı desteklerin ihracatı olumsuz etkilediğini belirtirken, %42,86’sı ise bu konuda kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak, işletmelerin büyük çoğunluğunun desteğe bağlı üretim yapmadıkları ve desteklerin kaldırılması (%66,67) kanaatinde oldukları saptanmıştır.

Tablo 3. İşletme sahibi ve işletme ile ilgili genel bilgiler
Table 3. General information of enterprises' owner and the business

Genel bilgiler	Adet	%
İşletmedeki görevi		
İşletme sahibi	14	66,67
Sorumlu	2	9,52
Sorumlu mühendis	2	9,52
Yönetici	3	14,29
Eğitim durumu		
İlkokul	6	28,57
Ortaokul	1	4,76
Lise	5	23,81
Üniversite	9	42,86
Balıkçılık dışında gelir		
Yok	14	66,67
Var	7	33,33
Balık yetiştiriciliği dışında yatırım		
Yok	14	66,67
Var	7	33,33
İşletmenin hukuki statüsü		
Anonim şirket	1	4,76
Limited şirket	5	23,81
Şahıs işletmesi	15	71,43
Yetiştiricilikte kullanılan su kaynağı		
Akarsu	6	28,57
Baraj gölü	13	61,90
Doğal kaynak	2	9,52
Yemleme sistemi		
Elle	18	85,71
Karma	2	9,52
Otomatik	1	4,76

Tablo 4. İşletmelerin alabalık üretim desteği hakkındaki düşünceleri
Table 4. Thoughts of enterprises about trout production support

Yetiştirici yargıları	Katılmıyor (%)	Kararsız (%)	Katılıyor (%)
Desteklemeler olmasa bu kadar büyüyemezdik	61,90	0,00	38,10
Desteklemeler sayesinde alt yapıyı geliştirdik	61,90	9,52	28,57
Desteklemeler sayesinde nitelikli personel çalıştırıyoruz	85,71	0,00	14,29
Desteklemeler olmasaydı sektör bu kadar gelişmezdi	66,67	4,76	28,57
Desteklemeler kaldırılırsa sektör olumsuz etkilenir	76,19	4,76	19,05
Destekleme miktarı artarsa üretim miktarı da artar	80,95	4,76	14,29
Destekleme sayesinde üretilen balık kalitesi arttı	85,71	4,76	9,52
Desteklemeler kaldırılırsa daha iyi olur	28,57	4,76	66,67
Desteklemeler piyasa dengesini bozuyor	19,05	14,29	66,67
Desteklemeler ihracatta olumsuz etki gösteriyor	14,29	42,86	42,86

Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi Sonuçları

İşletmelerin su ürünleri desteklemelerine yönelik düşüncelerine verdikleri yanıtların ortalamaları belirlenmiştir. Desteklemeler sayesinde balık kalitesinin arttığı, üretim miktarının arttığı, nitelikli

personel çalıştırıldığı ve desteklemelerin kaldırılması durumunda sektörün olumsuz yönde etkileneceği yönündeki yargılara katılmamaktadır. Desteklemeler ile işletmenin büyüdüğü ve alt yapının geliştiği, desteklemeler ile sektörün geliştiği ve ihracatta

olumsuz etki gösterdiği yönündeki yargılara verilen cevaplar ortalama olarak 3'e yakın olup, yetiştiricilerin bu konularda kararsız oldukları göze çarpmaktadır. Desteklemelerin piyasa dengesini bozduğu ve kaldırılmasının daha olumlu

olacağı yönündeki yargılara verilen cevapların ortalamasının 4'e yakın olduğu ve yetiştiricilerin genel olarak desteklemelerle ilgili olumlu görüş bildirmediği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Su ürünleri desteklemeleri üzerine yetiştiricilerin yargıları

Table 5. Judgments of enterprises owners on aquaculture

Üretici yargıları	Kodu	Ortalama	Standart Hata
Desteklemeler olmasa bu kadar büyüyemezdik	V1	2,76	0,25
Desteklemeler sayesinde alt yapıımızı geliştirdik	V2	2,62	0,24
Desteklemeler sayesinde nitelikli personel çalıştırıyoruz	V3	2,19	0,18
Desteklemeler olmasaydı sektör bu kadar gelişmezdi	V4	2,67	0,25
Desteklemeler kaldırılırsa sektör olumsuz etkilenir	V5	2,19	0,25
Destekleme miktarı artarsa üretim miktarı da artar	V6	2,09	0,24
Destekleme sayesinde üretilen balık kalitesi arttı	V7	1,95	0,19
Desteklemeler kaldırılırsa daha iyi olur	V8	3,62	0,30
Desteklemeler piyasa dengesini bozuyor	V9	3,62	0,27
Desteklemeler ihracatta olumsuz etki gösteriyor	V10	3,29	0,23

1. Kesinlikle katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3. Kararsızım 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle katılıyorum

Değişkenlere göre uzaklık matrisinin hesaplandığı analizde 6 iterasyon gerçekleşmiştir. Stress istatistiği değeri 0,05622 ve uyumluluk düzeyi iyi uyum olarak belirlenmiştir. R^2 değeri ise kabul edilebilecek en düşük değer olan 0,60 değerinden büyük olup, 0,98805 olarak bulunmuştur. Yani stress istatistiği verileri %98,805 oranında açıklamaktadır (Tablo 6).

Değişkenlerin iki boyutlu koordinat değerleri Tablo 7'de verilmiştir. "Destek miktarı artarsa üretim miktarı da artar" ve "Destekleme sayesinde üretilen balık kalitesi de arttı" değişkenleri birinci boyutta pozitif ve 1'in üzerinde değere sahiptir. Bu yargılar, desteklerin balık üretimi üzerine etkisini içermekte olup, yetiştiriciler tarafından diğer yargılardan farklı olarak algılanmaktadır. "Desteklemeler kaldırılırsa

daha iyi olur", "Desteklemeler piyasa dengesini bozuyor" ve "Desteklemeler ihracatta olumsuz etki gösteriyor" değişkenleri birinci boyutta negatif ve 1'in üzerinde değere sahiptir. Yetiştiricilerin sadece bu yargılara verdikleri cevapların ortalamasının 3'ün üzerinde olduğu ve bundan dolayı, bu yargıların yetiştiriciler açısından benzer özelliklere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

"Desteklemeler olmasa bu kadar büyüyemezdik" değişkeni ikinci boyutta negatif ve 1'in üzerinde değere sahiptir. Yetiştiricilerin %61,90'ının bu yargıya katılmadığı, %38,10'unun ise bu yargıya katıldığı belirlenmiş olup, bu yargı ile ilgili kararsız görüş bildiren üreticiye rastlanmamıştır. Bundan dolayı, bu yargı yetiştiriciler tarafından diğer yargılardan farklı şekilde algılanmıştır.

Tablo 6. İterasyon geçmişi

Table 6. Iteration history

İterasyon	S-stress değeri	Gelişme
1	0,04808	-
2	0,03453	0,1354
3	0,03158	0,0296
4	0,02997	0,00161
5	0,02889	0,00108
6	0,02809	0,00080
Stress İstatistiği	0,05622	
RSQ	0,98805	

Tablo 7. Yetiştiricilerin yargıları için hesaplanan koordinatlar
Table 7. Coordinates calculated for judgments of owner of enterprises

Üretici yargıları	Kodu	Boyut 1	Boyut 2
Desteklemeler olmasa bu kadar büyüyemezdik	V1	0,4561	-1,0006
Desteklemeler sayesinde alt yapıımızı geliştirdik	V2	0,4938	-0,8936
Desteklemeler sayesinde nitelikli personel çalıştırıyoruz	V3	0,8680	0,1682
Desteklemeler olmasaydı sektör bu kadar gelişmezdi	V4	0,7940	-0,3664
Desteklemeler kaldırılırsa sektör olumsuz etkilenir	V5	0,9646	0,9608
Destekleme miktarı artarsa üretim miktarı da artar	V6	1,1999	0,2413
Destekleme sayesinde üretilen balık kalitesi arttı	V7	1,0103	0,4079
Desteklemeler kaldırılırsa daha iyi olur	V8	-2,3331	0,2128
Desteklemeler piyasa dengesini bozuyor	V9	-1,9937	0,0074
Desteklemeler ihracatta olumsuz etki gösteriyor	V10	-1,4598	0,2622

Farklılıklar matrisi dikkate alındığında, 0'a yakın değerlere sahip olan yargılar birbirine benzer olarak algılanırken, 1'in üzerinde değer alan yargılar ise birbirinden farklı olarak algılanmaktadır. "Desteklemeler sayesinde nitelikli personel çalıştırıyoruz" ve "Destekleme sayesinde üretilen balık kalitesi arttı" yargılarının ve "Desteklemeler kaldırılırsa daha iyi olur" ve "Desteklemeler piyasa dengesini bozuyor" yargılarının üretici algısı açısından sırayla birbirine en çok benzeyen yargılar olduğu görülmektedir (Tablo 8).

Yargıların yetiştiriciler açısından benzerlik ve farklılıklarına ilişkin çok boyutlu ölçekleme ile elde edilen iki boyutlu uzayda elde edilen koordinatlara ilişkin grafiksel gösterim Şekil 1'de verilmiştir. Şekil 1 incelendiğinde, desteklemelerin kaldırılmasının

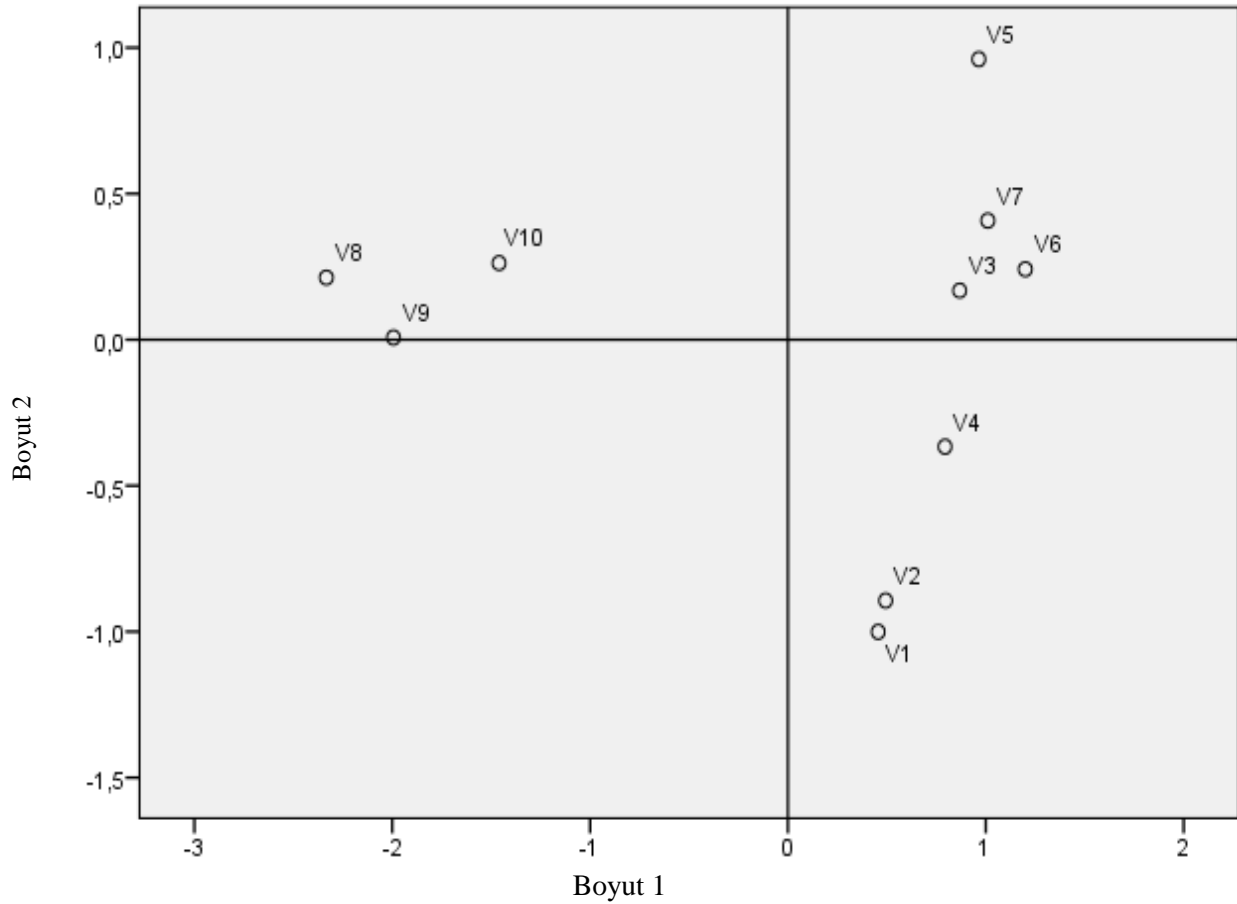
daha olumlu olacağı, desteklemelerin piyasa dengesini bozduğu ve ihracatta olumsuz etki gösterdiği yönündeki yargıların konumlarının birbirine yakın oldukları ve yetiştiriciler tarafından benzer şekilde algılandıkları görülmektedir.

Desteklemeler sayesinde sektörün büyüdüğü ve işletme alt yapısının geliştiği yönündeki yargıların konumlarının birbirine çok yakın olduğu ve yetiştiriciler tarafından benzer şekilde algılandıkları belirlenmiştir.

Desteklemeler sayesinde nitelikli personel çalıştırma, üretim miktarının ve balık kalitesinin arttığı yönündeki yargıların da her iki boyutta pozitif değerler aldığı ve konumlarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Üretici yargıları için farklılıklar matrisi
Table 8. Matrix of differences for producer judgments

	V1	V2	V3	V4	V5	V6	V7	V8	V9	V10
V1	0,000									
V2	0,624	0,000								
V3	1,354	0,816	0,000							
V4	0,816	0,816	0,673	0,000						
V5	1,971	1,971	0,673	1,354	0,000					
V6	1,354	1,354	0,420	0,816	0,673	0,000				
V7	1,514	1,354	0,279	0,816	0,673	0,420	0,000			
V8	3,036	3,036	3,195	3,195	3,381	3,533	3,349	0,000		
V9	2,654	2,646	2,866	2,813	3,108	3,195	3,036	0,397	0,000	
V10	2,302	2,302	2,330	2,302	2,523	2,654	2,474	0,624	0,420	0,000

Şekil 1. Değişkenlerin iki boyutlu uzayda gösterimi

Figure 1. Representation of variables in two-dimensional space

Üreticilere desteklemelerin kaldırılması veya destekleme almama durumundaki düşünceleri de sorulmuştur. Tablo 9 incelendiğinde, yetiştiricilerin %61,90'ı desteklemelerin kaldırılması

durumunda üretim miktarını azaltmayacaklarını ve %80,95'i ise destekleme almama durumunda üretime aynı şekilde devam edeceklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 9. Yetiştiricilerin desteklemelerin kaldırılması veya destekleme almama durumundaki düşünceleri

Table 9. Breeders' thoughts on removing supports or not receiving support

Desteklemenin kaldırılması durumunda düşünceleri	Adet	%
Üretim miktarını azaltırım	2	9,52
Aynı üretim miktarında devam ederim	13	61,90
Üretim miktarını arttırırım	6	28,57
Destekleme alamama durumunda üretime devam kararı	Adet	%
Daha küçük ölçekte üretim yaparım	3	14,29
Üretimden/yatırımdan vazgeçerim	1	4,76
Üretimi aynı şekilde devam ederim	17	80,95

Tartışma ve Sonuç

Balık, insanların sağlıklı beslenmesi açısından çok önemli bir protein kaynağıdır. Ülke nüfusunun sürekli olarak artması, avcılık yolu ile elde edilen balık miktarının sürekli olarak azalması ve su ürünleri ihracatının ülke ekonomisine yaptığı katkı, su ürünleri yetiştiriciliğini her geçen yıl daha da önemli bir sektör haline getirmektedir.

Bu çalışmada, alabalık işletmelerinin su ürünleri desteklemelerine yönelik düşünceleri irdelenmiştir. Yetiştiricilerin büyük çoğunluğu desteklerin piyasa dengesini bozduğu ve ihracatta olumsuz etki gösterdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, desteklemelerin bu haliyle üretim miktarında ve ürün kalitesinde olumlu etki göstermediği yönünde görüş bildirirken, balıkçılık sektörünün gelişmesine katkısı olmadığını

belirtmişlerdir. Uygulanan destekleme politikaları ile sektör sürdürülebilir bir forma dönüşmüş, uluslararası pazarlarda Türkiye önde gelen ülkelerden biri haline gelmiştir. Bu sebeple levrek ve çipura yetiştiriciliğinde uygulanan kg başına yapılan destekleme ödemeleri 2017 yılında kaldırılmıştır. Çalışma sonuçları levrek ve çipura yetiştiriciliğinde olduğu gibi alabalık yetiştiriciliğinde de söz konusu desteklerin kaldırılmasının üretim miktarında büyük bir azalmaya sebep olmayacağını göstermektedir.

Destekleme alamama durumunda yetiştiricilerin üretim kararlarında ortaya çıkan sonuçlar incelendiğinde, desteklerin çalışmaya katılan işletmelerin %14,29'unda ölçek etkisi yarattığı, üretimden vazgeçmeksizin kapasite azaltmaya yönelik bir davranış sergileyeceği tespit edilmiştir. Bu sonuca ek olarak destekleme ödemelerine bağlı olarak üretim yapan işletme oranı ise yalnızca %4,76 olarak saptanmıştır. Bu sonuçlar ışığında alabalık işletmelerine uygulanan desteklemelerin yaklaşık %95'inin yetiştiriciler üzerinde üretimi artırıcı ve/veya yönlendirici bir etki yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik olarak sürdürülebilir bir sektör haline gelen alabalık yetiştiriciliğinde nakdi destekler yerine verimliliği artırıcı teknolojiler veya kapasite artırıcı finansman desteklerinin (düşük faizli kredi, teknoloji transferi vb.) verilmesi kamu kaynaklarının daha etkin bir şekilde dağıtılmasını sağlayacaktır. Çalışma kapsamında desteklemelerin ne şekilde verilmesi gerektiği de irdelenmiş olup, yetiştiricilerin büyük çoğunluğunun desteklemelerin kaldırılarak KDV'nin %1'e düşürülmesi yönünde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Bunun yanında, nakit destek yerine girdi desteği verilmesinin de yetiştiriciler tarafından daha olumlu olacağı belirlenmiştir. Alabalık yetiştiricileri nakit desteğin üretime faydalı olmadığını, yem, ağ, ilaç vb. ihtiyaçlarının karşılanmasının üretime daha olumlu katkısı olacağını belirtmişlerdir.

Teşekkür

Bu çalışma Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından TAGEM/TEPD/17/G/A08/P01/07 proje numarası ile desteklenmiştir.

Kaynaklar

- Aksu N, Dellal İ. 2016. Afyonkarahisar İlinde yem bitkileri desteğinin büyükbaş hayvancılık faaliyetleri ile ilişkisinin değerlendirmesi. Yüzüncü Yıl Üniv. Tarım Bil Derg. 26(1):52-60.
doi: 10.29133/yyutbd.236430
- Alpar R. 2013. Çok değişkenli istatistiksel yöntemler. Ankara: Detay Yayınları 375 s.
- Anonim 2020. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Su Ürünleri İstatistikleri; [Erişim tarihi: 26 Haziran 2020]. Erişim Adresi:

<https://www.tarimorman.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/BSGM.pdf>.

- Arslan MN. 2019. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde su ürünleri yetiştiriciliği yapan işletmelerin su ürünleri sigortası yaptırma eğilimlerinin belirlenmesi ve analizi [Doktora Tezi]. Akdeniz Üniversitesi. 98s.
- Aydın B, Özkan E. 2017. Gübre ve toprak analizi desteğinin üreticiler açısından değerlendirilmesi: Kırklareli ili örneği. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi 4(3):302-310.
- Aydın O, Sayılı M. 2009. Samsun ilinde alabalık işletmelerinin yapısal ve ekonomik analizi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniv Ziraat Fak Derg. 26(2):97-107
- Birici N, Şeker T, Balcı M, Çelik B, Karakaya G. 2016. Elazığ İlinde gökkuşuğu alabalığı (*Oncorhynchus mykiss* L.) yetiştiriciliği yapan işletmecilerin sosyo-demografik özellikleri. Yunus Araştırma Bülteni 16(1):3-18.
- Boran Ş. 2017. Su ürünleri yetiştiriciliği ve ekonomiye katkısı. ARGE Bülten, 2017 Kasım Aralık-Sektörel, 24-30.
- Bozoğlu M, Ceyhan V, Cinemre H.A, Demiryürek K, Kılıç O. 2006. Evaluation of different Trout farming systems and policy issues in the Black Sea region, Turkey. Journal of Applied Sciences 6(14): 2882-2888.
doi: 10.3923/jas.2006.2882.2888
- Çavdar Y. 2009. Su ürünleri yetiştiriciliğinde desteklemeler. SÜMAE Yunus Araştırma Bülteni. 9(1): 13-14.
- Çetin B, Bilgüven M. 1991. Güney Marmara Bölgesinde alabalık üretimi yapan işletmelerin yapısal ve ekonomik analizi. Su Ürünleri Sempozyumu; İzmir, Türkiye.
- Çobanoğlu F, Cankut M, Tunahoglu R, Yılmaz Hİ, Bozkıran S, Nalbantoğlu A, Yıldız H. 2017. Kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi programının etkisinin değerlendirilmesi, sorunlar ve olası çözüm önerileri: Antalya ili örneği. XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi; Isparta.
- Dağtekin M. 2008. Trabzon ilinde su ürünleri üretimi ve pazarlama yapısı [Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi. 128 s.
- Daldal N. 2016. Tarımsal desteklemelere üreticilerin yaklaşımı: Tekirdağ ili örneği [Yüksek Lisans Tezi]. Namık Kemal Üniversitesi. 120 s.
- Emre Y, Sayın C, Kıştin F, Emre N, Karaman S. 2011. Alabalık (*Oncorhynchus mykiss* L.) kafes yetiştiriciliğinin mevcut durumuna yönelik bazı değerlendirmeler. BİBAD. 4(1):119-127.
- Erdal G, Erdal H, Gürkan M. 2013. Türkiye'de uygulanan tarımsal desteklerin üretici açısından değerlendirilmesi (Kahramanmaraş ili örneği). Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi. 3(2): 92-98.
- Hair JF, William C, Babin BJ, Anderson RE. 2014. Multivariate data analysis, New Jersey: Pearson Publishing 477 p.
- Johnson R, Wichern D. 1992. Applied multivariate statistical analysis (3th ed.). USA: Pearson Prentice Hall 706 p.

- Kızılaslan N, Somak E. 2019. Üreticilerin tarım politikalarına ilişkin görüş ve beklentilerinin belirlenmesi (Tokat İli Merkez İlçe köyleri örneği). *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*. 8(3): 140-154.
- Kocaman E.M, Aydın A, Ayık Ö. 2002. Erzurum'da faaliyet gösteren alabalık işletmelerinin yapısal ve ekonomik analizi. *E.Ü. Su Ürünleri Derg.* 19(3-4):319-327.
- Özçelik A, Özer OO. 2006. Çiftçilere yapılan kimyevi gübre desteği ve tarımsal faaliyette kullanılan mazot için destekleme ödemelerinin değerlendirilmesi. *Ankara Üniv Ziraat Fak Tarım Bilimleri Derg.* 13(1):1-8.
- Özdamar K. 2013. Paket programlar ile istatistiksel veri analizi. Ankara: Nisan Kitabevi 451 s.
- Öztürk E. 2011. Keban Baraj Gölü'nde kafeste alabalık yetiştiren işletmelerin ekonomik analizi [Yüksek Lisans Tezi] Selçuk Üniversitesi. 107 s.
- Semerci A, Çelik A.D. 2017. Tarımsal destekleme uygulamalarının süt sığırcılığı işletmelerinde verim ve ürün maliyetine etkisi: Hatay ili örneği-Türkiye. *Tekirdağ Ziraat Fak Derg.* 14(02):92-100.
- Soylu M. 1989. Marmara Bölgesinde tatlı su ürünleri üreten işletmelerin yapısal analizi. *İstanbul Üniv Su Ürünleri Derg.* 3(1-29):79-96.
- Şahin Y. 2011. AB ve iş dünyası: Balıkçılık sektörü, İKV Değerlendirme Notu; [Erişim tarihi: 1 Temmuz 2020]. Erişim Adresi: <http://www.ikv.gov.tr>.
- Üstündağ E, Aksungur M, Dal A, Yılmaz C. 2000. Karadeniz Bölgesinde su ürünleri yetiştiriciliği yapan işletmelerin yapısal analizi ve verimliliğinin belirlenmesi. Trabzon: Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü. Proje No.:TAGEM/HAYSUD/98/12/02/004.
- Zengin M, Tabak İ. 1997. Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki balık işletmelerinin yapısal özellikleri. Akdeniz Balıkçılık Kongresi; İzmir, Türkiye.